

ЕТНОЛОГІЯ

УДК 069.68(477.85:498)

© Олег Кучурян
(Чернівці)

ТРАНСКОРДОННА СПІВПРАЦЯ МІЖ ЧЕРНІВЕЦЬКИМ МУЗЕЄМ ПІД ВІДКРИТИМ НЕБОМ ТА МУЗЕЄМ БУКОВИНИ м. СУЧАВА, РУМУНІЯ

У статті автор розкриває основні аспекти транскордонної співпраці буковинських музеїв просто неба. Предметом дослідження є організація партнерства з метою реалізації проекту, при фінансовому сприянні Європейського Союзу, завдяки Спільній операційній програмі співробітництва Румунія-Україна-Республіка Молдова 2007-2013, «Спільна традиційна спадщина – елемент європейського сприяння».

Ключові слова: буковинські музеї просто неба, транскордонна співпраця, музейний менеджмент, комунікації, Європейський Союз, спільна культурна спадщина.

О.Кучурян

Трансграничное сотрудничество между Черновицким музеем под открытым небом и Музеем Буковины г. Сучава, Румыния

В статье автор анализирует основные аспекты трансграничного сотрудничества буковинских музеев под открытым небом. Предметом исследования является музейный менеджмент в условиях трансграничного сотрудничества в рамках Общей операционной программы сотрудничества Румыния-Украина-Республика Молдова 2007-2013, «Общее традиционное наследие – элемент европейского содействия».

Ключевые слова: буковинские музеи под открытым небом, трансграничное сотрудничество, музейный менеджмент, коммуникации, Европейский Союз, общее культурное наследие.

O.Kuchurian

Cross-border Cooperation Between the Chernivtsy Open-Air Museum and Bucovina Village Museum in Suceava, Romania

In the article the author investigates the main aspects of cross-border cooperation of open-air museums of Bucovina. The subject of the research is a museum management at the terms of cross-border cooperation within the framework of Joint Operational Programme Romania-Ukraine-Republic of Moldova

2007-2013, «Common traditional patrimony – European promotion element».

Keywords: the Bukovina open-skies museums, cross-border cooperation, museum management, communications, European Union, common cultural patrimony.

За сучасних умов розширення процесів глобалізації зростає роль транскордонного співробітництва у житті музейних закладів, відкриваються нові можливості для активізації їх діяльності та підвищення конкурентоспроможності.

«Транскордонне співробітництво – це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством¹.

На початку ХХІ ст. буковинські музеї України та Румунії розпочали діяльність по транскордонній співпраці, використовуючи програми, що фінансуються Європейським Союзом. Зокрема, це участь Чернівецького краєзнавчого музею та художнього музею в Програмі сусідства Румунія-Україна 2004-2006 Phare (Taxis) і Чернівецького музею народної архітектури та побуту в Спільній операційній програмі Румунія-Україна-Республіка Молдова 2007-2013. Метою дослідження є вивчення проблем та перспектив транскордонної співпраці Чернівецького обласного музею народної архітектури та побуту (Україна) і Музею Буковини в м. Сучава (Румунія). Об'єктом дослідження є процес транскордонного співробітництва в організації музейної справи на грантовій основі, а його предметом – організаційно-правові та фінансово-матеріальні аспекти транскордонного співробітництва як складового елементу діяльності буковинських музеїв України та Румунії.

Сьогодні система транскордонного співробітництва в музейній справі перебуває на початковому етапі формування. Музейним колективам необхідно вирішити ряд проблем для досягнення позитивних результатів у транскордонній співпраці. Системна криза, яка охопила музейну галузь України, не пов'язана тільки з відсутністю фінансування. Її корені – у невідповідній часу системі управління, відсутності належного науково-методичного забезпечення, недосконалії нормативно-правовій базі. Українським музейникам бракує комунікації та самоорганізації, сучасних знань, відомос-

тей про актуальні світові стандарти з різних питань музейної роботи. Подолання кризи вимагає комплексного підходу, потребує змін у способі мислення, розумінні ролі музеїв у сучасних реаліях².

У 90-х роках минулого століття зросла зацікавленість вчених до проблематики транскордонного співробітництва. Належну увагу цим проблемам приділили іноземні та вітчизняні дослідники. Зокрема Н.А. Мікула, В.В. Толкованов в своїй роботі «Транскордонне співробітництво» презентують комплексне бачення відносно нового явища, яким є транскордонне співробітництво, що має забезпечити сталий розвиток та конкурентоспроможність українських прикордонних регіонів³.

Сьогодні час у вітчизняній науці здійснюються лише перші спроби системних досліджень транскордонного співробітництва в музейній галузі.

Для того, щоб залишитись цікавим і пізнавальним для відвідувачів, будь-який музей повинен приймати виклики сучасності.

У зв'язку з відсутністю належного фінансового та кадрового ресурсу на виконання основних напрямів музейної діяльності українські музеї Буковини змушені шукати шляхи вирішення проблемних питань без очікування додаткових бюджетних асигнувань. Погіршилась ситуація і в наших румунських колег-музейників у зв'язку з кризовими явищами в європейській економіці. Участь у грантових проектах, що фінансується Європейським Союзом, надала можливість змінити ситуацію на краще, хоча не кардинально. Сьогодні лідерами музейних проектів виступають румунські колеги. Українські буковинські музейники неохоче беруть участь у транскордонних проектах, навіть у ролі партнера. Корені проблеми ґрунтуються у відсутності досвіду менеджменту з проектною діяльністю, недосконалії нормативно-правовій базі. Також серйозною перешкодою участі в грантовій діяльності є відсутність можливості сплатити обов'язковий внесок (10% від загальної суми витрат, передбачених бюджетом проекту). Вищезгаданий внесок обов'язковий для заявника (партнера) за рахунок власних коштів або за допомогою інших джерел фінансування, але не за рахунок бюджету Європейського Союзу⁴.

У 2009 році дирекція Чернівецького скансену розпочала самостійно готуватись до презентації грантового проекту. Працівники музею відвідали семінари, тренінги і стало зрозуміло, що в ролі лідера проекту нам виступати передчасно, потрібен досвід. Необхідно було знайти досвідченого партнера, джерело фінансування та створити окрему проектну команду в музейному колективі.

Дирекція Чернівецького музею просто неба уважно спостерігала за плідною співпрацею чернівецьких колег з краєзнавчого та художнього музеїв з румунськими фахівцями м. Сучава. В черв-

ні 2009 року керівництво Чернівецького скансену розпочало перемовини про участь у проекті з румунськими спеціалістами. Перемовини йшли складно, українській стороні при відсутності коштів необхідно було виконати умови щодо співфінансування проекту (10% від загальної суми проекту – 15 тис. євро), і румунська сторона знайшла вихід щодо вирішення цієї проблеми. Вищевказаний внесок зобов'язалась здійснити третя сторона, а саме Сучавська повітова рада (Румунія). В процесі співпраці з румунськими колегами було проведено детальний порівняльний аналіз діяльності обох музеїв. У результаті виявилось: в обох буковинських музеях майже однакові кількісні показники щодо розміщення в експозиції архітектурних об'єктів та кількості рухомого фонду етнографічних експонатів. Після перших зустрічей стало очевидно, що переважна більшість проблем, які колектив українського буковинського скансену роками намагається вирішити, румунські колеги у себе вже вирішили. Зокрема: це налагодження процесів проведення кваліфікованої консервації та реставрації рухомих і нерухомих експонатів. У м. Сучаві збудовано сучасний триповерховий музейний реставраційний центр. Усі музеї в м. Сучава забезпечені комп'ютерною технікою, автотранспортом, для співробітників створені нормальні побутові умови за рахунок фінансування Європейського Союзу з програми Phare⁵ та місцевою повітовою радою. Зовсім протилежна ситуація в м. Чернівцях: немає автотранспорту, приміщень, спеціалістів для проведення реставрації та консервації рухомих і нерухомих етнографічних предметів (архітектурних об'єктів). Фондосховище переповнене, музейна колекція потребує термінового проведення консерваційно-реставраційних заходів. Оргтехніка у науковців відсутня, сучасні інформаційні технології музейної справи для українських музейників існують в абстрактному розумінні. Комп'ютери тільки в канцелярії та бухгалтерії. Побутові умови на рівні кінця XIX ст. Музей тримається на самовідданому ентузіазмі співробітників. Низькі зарплати, напружена ситуація з кадровим забезпеченням, до 2004 року в музеї було проведено декілька скорочень, колектив зменшився на 20 штатних одиниць.

Використовуючи основні принципи транскордонної співпраці (засади партнерства, рівноправності, рівнозначності сторін, принцип допомоги, принцип солідарності прикордонних територій, концепції стратегії транскордонного розвитку)⁶, румунські колеги із співчуттям сприйняли проблеми буковинського скансену в м. Чернівцях. Після визначення проблем розпочато пошук виходу із ситуації зусиллями обох музейних команд. Зрозуміло, що всі проблеми одночасно вирішити неможливо. Необхідно було вибрати одну, перетвори-

ти в проект, щоб він отримав позитивний шанс на фінансування після розгляду спеціальних дозвільних органів Європейського Союзу.

Фінансування було заплановано здійснити за допомогою Європейського Союзу на основі Спільної операційної програми Румунія-Україна-Республіка Молдова 2007-2013. (Спільні кордони. Спільні рішення.) Вона передбачає впровадження транскордонної діяльності в контексті Європейського інструменту сусідства і партнерства з метою запобігання виникненню нових ліній розмежування між політикою Європейського Союзу та його сусідів і надання країнам-партнерам можливості брати участь у різноманітних заходах шляхом розширення співробітництва у сферах навколишнього середовища, економіки та культури. Згідно з цією програмою Євросоюз фінансує три пріоритети: перший та другий (максимальний розмір гранту – 2,5 млн євро, мінімальний – 100 тис. євро) – це проекти, що спрямовані на вирішення проблем глобального характеру в екології, енергетиці, запобігання стихійним явищам, вдосконалення та розвитку інфраструктури комунального господарства, медичного обслуговування тощо⁷. Проектна команда буковинських скансенів вибрала саме третій пріоритет – це культурний обмін (максимальний розмір гранту – 150 тис. євро, мінімальний – 30 тис. євро)⁸.

Проект отримав назву «Спільна традиційна спадщина – елемент європейського сприяння». Було визначено головну та специфічну мету, цільову групу виконавців проекту та бенефіціарів, основні заходи в рамках проекту та очікувані результати. Лідером проекту став Музейний комплекс Буковини м. Сучава в Румунії, першим партнером – Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту, другим – Сучавська повітова рада в Румунії.

Основний менеджмент з підготовки проектно-ї документації, виконував лідер проекту – команда музейників з м. Сучава. В результаті проведеної роботи румунськими колегами, відповідальні структури Євросоюзу прийняли рішення профінансувати цей проект розміром у 150 тис. євро, з терміном проведення – 18 місяців (з 12 квітня 2011 року по 11 жовтня 2012 року). Із загальної суми бюджету фінансування частка Чернівецького скансену становила близько 64 тис. євро, у вигляді матеріально-технічної допомоги⁹.

Головна мета проекту була спрямована на тісну співпрацю двох музейних установ, що розташовані по обох сторонах кордону, та встановлення професійної взаємодії між двома музейними колективами через організацію спільних заходів задля кращого пізнання та популяризації культурної спадщини прикордонної території Буковини. Специфічною науковою метою цього проекту є реалізація обміну знаннями та досвідом у галузі му-

зейного обліку архітектурних об'єктів, розміщених на територіях Музею буковинського села з комплексу Музею Буковини в м. Сучава та Чернівецького обласного музею народної архітектури та побуту. Культурно-освітньою метою проекту є популяризація спільної культурної спадщини, покращення музейної пропозиції та активізація інтересу потенціальних відвідувачів до музеїв просто неба. Для реалізації завдань проекту передбачалося виконання низки заходів, визначених окремо для кожного музею. Зокрема, необхідно було: підготувати тексти для електронного аудіогіда трьома мовами (румунською, українською, англійською), провести тимчасові виставки в м. Чернівцях та м. Сучаві, видати тримовний каталог (де широко презентувати народну архітектурну спадщину Буковини, яка зберігається в експозиціях обох музеїв просто неба).

Після розробки проекту, згідно зі встановленим графіком заходів, протягом наступних вісімнадцяти місяців спільної діяльності, організаційних та комунікаційних дій українськими та румунськими музейниками було досягнуто таких результатів:

- Проведено повну піар-кампанію проекту, спрямовану на популяризацію архітектурної спадщини, представлені в експозиціях обох музеїв (виготовлено і розповсюджено 300 афіш про відкриття двох тимчасових виставок у м. Чернівці та м. Сучаві, відкрито спільну веб-сторінку¹⁰, виготовлено 10000 флаєрів і 5000 поштових листівок із зображенням архітектурних об'єктів та краєвидів обох музеїв, білборди «Карта музею», 100 банерів типу мобільний ролет);

- Придбано необхідне обладнання для виконання основних заходів проекту (для українського скансену: 5 персональних комп'ютерів, професійну фотокамеру, кольоровий принтер, 2 ноутбуки, ксерокс, сканер, 35 електронних аудіогідів типу iPad);

- Створено і проведено навчання команди з 12 українських спеціалістів у галузі комп'ютерного обліку архітектурних об'єктів;

- Реалізовано обмін знаннями та досвідом у середині створеної групи з 18 румунських та українських спеціалістів за основними напрямками музейної діяльності;

- Проведено інвентаризацію, фотофіксацію нерухомих етнографічних експонатів для створення електронної картотеки;

- Розроблено та виготовлено тримовний каталог «Музеї просто неба», який презентує матеріальну та духовну культурну спадщину (зразки традиційної народної архітектури та побуту) населення буковинського краю по обидва боки кордону України та Румунії¹¹;

- Розроблено дві копії тримовного електронного гіда для обох музеїв;

Проведено для широкого загалу відвідувачів дві тимчасові виставки «Музеї просто неба Буковини» в м. Чернівці та м. Сучава.

В процесі виконання завдань проекту з нами співпрацювали і надавали постійну підтримку та допомогу: Міністерство економіки і торгівлі України, Міністерство регіонального розвитку і туризму Румунії, Чернівецька обласна державна адміністрація, Сучавська повітова рада, Генеральне консульство Румунії в м. Чернівці, Генеральне консульство України в м. Сучава, Українське національне товариство в м. Сучава, Чернівецька та Сучавська митниці.

Робота в проєкті показала, що завдяки транскордонному співробітництву можна змінити тенденції регіонального розвитку «центр – периферія» і ліквідувати аналогію між «прикордонним», «периферійним» та «відсталим». Інакше кажучи, можна погодитися з Ж.-П. Лехнером, який зазначає, що «транскордонні регіони дозволяють змінити периферійну ситуацію на центральну»¹².

Транскордонне співробітництво стало чинником, який сприяє соціальній рівності та суспільному діалогу, інструментом для розвитку усіх напрямів діяльності прикордонної місцевої та регіональної влади в Європі, і активно впливає на різні аспекти суспільного життя¹³.

Отримавши такий позитивний досвід та результат у транскордонній співпраці з румунськими колегами, дирекція Чернівецького музею просто неба 9 вересня 2013 року підписала партнерську угоду з Музеєм Буковини в м. Сучаві на виконання наступного грантового проєкту з назвою «Зберегти минуле – збудувати майбутнє» в рамках Спільної операційної програми Румунія-Україна-Республіка Молдова 2007-2013 рр. (Спільні кордони. Спільні рішення). Лідером проєкту знову є румунська проєктна команда музейників. Проєкт уже тристоронній: Чернівецький обласний музей народної архітектури та побуту (Україна), Музей Буковини м. Сучава (Румунія), Етнографічний музей м. Бельци (Республіка Молдова). В планах нового проєкту – обмін досвідом в організації заходів щодо збереження етнографічних експонатів, проведення спільної роботи зі створення електронного каталогу фондової колекції музеїв. У другому проєкті румунська проєктна команда музейників уже буде навчати українських колег, як правильно використовувати наданий фінансовий ресурс на виконання запланованих заходів проєкту згідно з чинним законодавством Європейського Союзу.

Транскордонна співпраця є некомерційною діяльністю, проте результати її втілення в життя слугували та слугуватимуть завданням популяризації музейних зібрань, зростанню позитивного іміджу музеїв по обидва боки кордону, популяризації спільної культурної спадщини. Чернівецький му-

зей просто неба істотно покращив свою матеріально-технічну базу, адже завдяки гранту отримано сучасну комп'ютерну техніку, високоякісну поліграфічну рекламну продукцію, додаткову можливість якісного обслуговування відвідувачів за допомогою електронного аудіогіда (українською, румунською, англійською мовами). Важливе значення музейного співробітництва по обидва боки кордону вимірюється не тільки в професійній площині культурного обміну. Це позитивні політичні дивіденди на зближення двох сусідніх народів України та Румунії, де кордон не роз'єднує, а навпаки, спонукає до активних дій щодо зближення, спільного вирішення проблем на основі взаємоповаги та довіри партнерів.

Отримавши позитивний результат від транскордонної співпраці у вигляді технічної допомоги, на сьогодні виникла інша проблема. Музейний колектив не готовий повною мірою ефективно скористатися цією допомогою у зв'язку із відсутністю вміння та навичок роботи з комп'ютерною технікою, розуміння важливості ролі сучасних інформаційних технологій музейної справи тощо. Процес еволюції транскордонної співпраці Чернівецького скансену можна умовно поділити на три етапи діяльності: *перший* – співпраця у ролі партнера на повному матеріально-технічному забезпеченні лідера проєкту; *другий* – співпраця у ролі партнера, виконуючи частково, самостійно фінансове забезпечення менеджменту і матеріально-технічної складової проєкту; *третій* – співпраця в ролі лідера проєкту. Отже, на сьогодні завдання першого етапу успішно завершені і розпочато другий етап транскордонної співпраці з румунськими та молдавськими музейниками на виконання наступного грантового проєкту з назвою «Зберегти минуле – збудувати майбутнє».

Музейні установи України в умовах задекларованого державою євроінтеграційного курсу не мають права існувати та розвиватись поза спільноєвропейським інформаційно-культурним простором. Українським музеям нині необхідно динамічно наздоганяти своїх європейських колег і активно включатись у реалізацію спільних музейно-інформаційних проєктів.

Інформаційне суспільство вимагає переходу від бюрократичного до інформаційного менеджменту, в основі якого покладені принципи управління інформацією й управління за допомогою інформації¹⁴.

Успіх музею в суспільстві формується в результаті масштабу його комунікативних можливостей. Тому комунікативна функція музею потребує подальшої уваги та розвитку, зокрема в транскордонній співпраці. На порядку денному сьогодні стоїть важливе питання інтеграції українських музеїв у регіональні, національні та міжнародні

музейні організації. Тому здобутий позитивний досвід спонукає буковинських музейників розробляти нові плани щодо вдосконалення подальшої транскордонної діяльності.

¹ Закон України «Про транскордонне співробітництво» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – С. 499.

² Піоро В. Проект «ProMuseum: розвиток ресурсної бази та модернізація музейної галузі України» // Музейний простір. – 2013.- №2. – С. 4.

³ Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво: посібник. – К.: Крамар, 2011. – С. 8.

⁴ [Сайт «Румунія – Україна – Республіка Молдова. Програма для транскордонної співпраці»]. – Режим доступу: <http://ro-ua-md.net/index.php?Itemid=133>

⁵ Режим доступу: znc.com.ua/ukr/publ/book/book.../book-mikula-2003-p024-043.pdf

⁶ Мікула Н. Євро регіони: досвід та перспективи. Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.

⁷ [Сайт «Румунія – Україна – Республіка Молдова. Програма для транскордонної співпраці»]. – Режим доступу: <http://ro-ua-md.net/index.php?Itemid=133>

⁸ Grant contracts awarded in 2010 and contracted in 2011 // [Сайт «Румунія – Україна – Республіка Молдова. Програма для транскордонної співпраці»]. – Режим доступу: http://ro-ua-md.net/images/stories/Proiecte_contractate_P3/Award_notice_preliminary.pdf

⁹ Результати // [Сайт «Спільна традиційна спадщина – просування європейських елементів»]. – Режим доступу: <http://www.muzeinaerliber.ro/ukr/Про-проект/РЕЗУЛЬТАТИ>

¹⁰ Там само.

¹¹ Музеї просто неба. Сучава – Чернівці: каталог. – Сучава: Editura Karl A. Romstorfer, 2012. – 149 с.

¹² Lehner J.-P. Twelve Brief Notes on Transborder Regions in Europe / J.-P. Lehner // Regional Contact. – 1995. – № 10, С.291-292.

¹³ Mochnaczewski P. Cele i zadania wsp pracy transgranicznej i midzregionalnej ze szczegulnym uwzględnieniem wschodnich s iad w Polski. W: Regiony, euro-regiony, rozw j regionalny. Red. M. Ba towski, seria «Euroregion Bug» Т. IV. Norbertinum, Lublin. 1996. – С.5.

¹⁴ Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музезнавство. Розд.2: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – С.132.

УДК 398.31(477.8)

© Олександр Кожолянко
(Чернівці)

ЗЕЛЕНІ СВЯТА І ТРІЙЦЯ НА БУКОВИНІ: ІСТОРИКО-ЕТНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У статті досліджено народну традиційну обрядовість українців при святкуванні Зелених свят та християнського свята Трійці – свято Бога-Отця, Бога-Сина, Духа Святого. З прийняттям хри-

стіянства, Зелені свята почали називатися ще й Трійцею, яка відзначалася на 50-й день після Паски і співпадала із Зеленою неділею. Проте впродовж багатьох століть традиційно залишалася давня народна ритуально-обрядова складова Зелених свят. Зелені свята базувалися на хліборобських традиціях сонячного циклу та культурі померлих предків. Досліджено культ дерева і квітів, що були в основі Зелених свят.

Ключові слова: свято, культ, бог, традиція, церква, дерева, квіти, магія, календарна обрядовість, пісня, ігри.

А.Кожолянко

Зеленые праздники и Троица на Буковине: историко-этнологическая характеристика

В статье исследована народная традиционная обрядность украинцев при праздновании Зеленого воскресенья и христианского праздника Троицы – праздника Бога-Отца, Бога-Сына, Святого Духа. С принятием христианства, Зеленое воскресенье стали называться еще и Троицей, которая отмечалась на 50-й день после Пасхи и совпадала с празднованием Зеленого воскресенья. Однако на протяжении многих веков традиционно оставалась давняя народная ритуально-обрядовая составляющая Зеленого воскресенья. Празднование базировалось на земледельческих традициях солнечного цикла и культуре умерших предков. Исследовано культ дерева и цветов, которые были в основе Зеленого воскресенья.

Ключевые слова: праздник, культ, бог, традиция, церковь, деревья, цветы, магия, календарная обрядность, песня, игры.

O.Kozholianko

Green Holidays and Pentecost in Bukovina: Historical and Ethnological Characteristics

The article examines the popular Ukrainian traditional ritual in celebration of Pentecost and Trinity Christian holiday – a holiday of God the Father, God the Son, the Holy Spirit. With the adoption of Christianity, Green Feast began to be called even Trinity, which was observed on the 50th day after Easter, and coincided with the Green Sunday. However, for many centuries has traditionally remained a long-standing folk ritual and ceremonial part of Pentecost. Green holiday tradition based on the grain-growing solar cycle and the cult of dead ancestors. Research cult of trees and flowers that were at the heart of the Green parties.

Keywords: celebration, worship, god, tradition, church, trees, flowers, magic, ritual calendar, song, games.

Зелені свята – давнє народнє дохристиянське свято, яке символізує остаточний прихід літа. Це завершення весняного і початок літнього кален-